

Govern de les Illes Balears

Conselleria d'Educació i Cultura
Direcció General d'Administració,
Ordenació i Inspecció Educatives

CONeixEMENT DEL MEDI NATURAL, SOCIAL I CULTURAL

Introducció

La noció de *medi* a la qual es refereix l'àrea al·ludeix no només al conjunt de fenòmens que constitueixen l'escenari de l'existència humana, sinó també a la interacció dels éssers humans amb aquest conjunt de fenòmens. L'observació, la comprensió i l'anàlisi dels fenòmens que tenen lloc en la natura i de la intervenció humana sobre ella contribueixen, sens dubte, a la construcció d'una visió global i organitzada del món. Des d'aquesta perspectiva, entenem el medi com el conjunt d'elements, esdeveniments, factors i processos diversos que tenen lloc a l'entorn de les persones, on la seva vida i actuació adquireixen significat. L'entorn fa referència a allò que els infants poden conèixer millor perquè és fruit de les seves experiències sensorials directes o indirectes, perquè els és familiar i perquè està pròxim en el temps o en l'espai, encara que l'ús de les tecnologies de la informació i de la comunicació fan que aquesta proximitat depengui cada vegada menys de la distància física.

L'àrea de coneixement del medi natural, social i cultural a l'educació primària té com a finalitat proporcionar a l'alumnat els coneixements i les eines per ubicar-se en l'entorn on viu, per aprendre a habitar-lo, a respectar-lo i a millorar-lo. Ha de permetre a l'alumnat incidir en la millora del seu entorn i fer-ne un ús sostenible.

El currículum d'aquesta àrea ha d'atendre al desenvolupament evolutiu físic, sensorial i psíquic de l'alumnat, al pensament concret de l'infant de sis a dotze anys, a la seva àmplia capacitat i interès per aprendre, a establir relacions amb els elements del seu entorn i, també, a la necessitat d'iniciar-lo en el pensament abstracte al final de l'etapa, per tal de contribuir a l'assoliment de les competències bàsiques.

L'àrea de coneixement del medi natural, social i cultural permet comprendre la realitat del món que ens envolta i les transformacions a les quals està sotmès; permet comprendre també que tant els fenòmens com els esdeveniments que es produeixen en un espai i en un temps no són fruit de la casualitat, sinó la conseqüència de la resposta d'una societat a una situació concreta, en un

moment determinat. El currículum de l'àrea té un caràcter eminentment interdisciplinari, que permet establir relacions orientades a aconseguir aprenentatges significatius i que s'interconnexionin.

L'organització del currículum du a un plantejament contextualitzat i integrat de les interaccions entre l'individu i la societat, el medi físic i el medi social, la naturalesa viva i inert, la naturalesa i la cultura, en les seves dimensions espacial i temporal, que parteix de les experiències directes i indirectes de l'alumnat. Respecte a les experiències indirectes és necessari tenir en compte el gran pes que tenen, en la concepció personal del medi, tant les escolars com les que no tenen l'origen en l'escola. Per això, especialment en aquesta àrea, s'ha de considerar la importància que té la informació que els nins reben a diari procedent dels mitjans audiovisuals i tecnològics.

En general, es desenvolupen continguts que permeten assolir la comprensió d'aspectes lligats a la vida, a la salut, als recursos naturals i al medi ambient, així com al desenvolupament d'actituds responsables cap als esmentats aspectes. És també necessari que els alumnes adquireixin fonaments sòlids de cultura científica, que els permetin reconèixer i comprendre el paper de la ciència i dels coneixements científics al progrés de la humanitat. En aquest nivell educatiu ha d'introduir-se l'ús dels mètodes propis de la ciència, aprofitant la curiositat dels alumnes per conèixer el medi que els envolta i l'interès per explorar-lo. S'han de facilitar als alumnes els instruments necessaris per poder entendre les informacions a què accedeixen i per interpretar-les de manera adequada. El currículum de l'àrea afavoreix que els alumnes trobin respostes vàlides a les qüestions que es formulen, respostes que han de ser coherents amb criteris científics actualitzats, partint de l'experiència però superant possibles concepcions prèvies d'escassa base científica, apropant-se així a la manera com es construeix el mètode científic.

L'àrea té un gran pes conceptual, però amb una clara relació entre conceptes, procediments i actituds. Els procediments en els aprenentatges propis de l'àrea es vinculen a l'observació, recerca, recollida i organització de la informació, a l'elaboració i comunicació de la informació i a la reflexió sobre el procés

d'aprenentatge com a base del mètode científic. Les actituds es fonamenten en la identitat personal, la socialització i la convivència, la salut i el medi ambient.

La didàctica de l'àrea ha de tenir present que la progressió educativa de l'alumnat en aquest nivell parteix d'allò subjectiu (global i indiferenciat), amb base en les experiències viscudes, fins a assolir representacions més objectives i racionals (diferenciades i múltiples), mitjançant el desenvolupament d'estratègies comunicatives (diàlegs, enquestes, entrevistes o debats), l'observació, descripció i representació d'aspectes relacionats amb el medi natural i la societat a través del treball de diferents codis (verbal, escrit o icònic), i l'anàlisi de testimonis, informacions o documents. Considerant les característiques tant de l'àrea com de l'alumnat, s'han d'utilitzar, en tots els cicles de l'educació primària, i de manera sistemàtica i progressiva, els procediments de recollida, selecció i anàlisi de la informació, per mitjà de les fonts tradicionals i l'ús de les tecnologies de la informació i de la comunicació. Així mateix, s'ha de fomentar l'actitud investigadora per explorar la realitat per mitjà de diferents activitats i, entre elles, les que impliquin un treball de camp. Això s'afavoreix també organitzant l'aula amb els recursos bibliogràfics, cartogràfics, audiovisuals i multimèdia, de manera que es permeti a l'alumnat la construcció progressiva dels coneixements.

L'àrea fomenta la capacitat de treball individual i en equip, a més de l'esforç com a element essencial del procés d'aprenentatge. Resulta imprescindible que l'alumnat adquireixi el nivell d'expressió oral i escrita i de comprensió lectora que li permeti assimilar i transmetre aquests coneixements.

Els continguts s'han agrupat en blocs que permeten la identificació dels àmbits principals que componen l'àrea. L'organització d'aquests no respon a cap tipus d'ordre, ni jeràrquic ni de tractament de continguts, per la qual cosa no s'han d'entendre com una proposta d'organització didàctica. Tenen rellevància especial aspectes com el desenvolupament de l'autonomia personal i la participació social, la capacitat d'interpretar el medi, d'intervenir en ell de manera activa, crítica i independent, de contribuir a la seva conservació i recuperació; el desenvolupament de les capacitats d'indagació, d'exploració i de recerca de solucions a problemes relacionats amb l'experiència quotidiana, i l'adquisició d'actituds i valors per al desenvolupament personal equilibrat i solidari.

El Bloc 1. “L’entorn i la seva conservació”, inclou continguts que van des de la percepció i la representació espacial, l’univers, el clima i la seva influència, l’aigua i el seu aprofitament, fins la capacitat de les persones per actuar sobre la naturalesa. El Bloc 2. “La diversitat dels éssers vius”, s’orienta al coneixement, respecte i estima pels éssers vius. El Bloc 3. “La salut i el desenvolupament personal”, integra coneixements, habilitats i destreses per, des del coneixement del propi cos, prevenir conductes de risc i prendre iniciatives per desenvolupar i reforçar comportaments responsables i estils de vida saludables. El Bloc 4. “Persones, cultures i organització social”, inclou continguts orientats a la comprensió del funcionament de la societat a partir tant de l’anàlisi d’organitzacions pròximes com del coneixement de les institucions espanyoles i europees. El Bloc 5. “Canvis en el temps”, inicia l’aprenentatge de la història, inclou continguts relatius a la mesura del temps i l’apropament a la conceptualització del temps històric, a través de la caracterització d’algunes societats d’èpoques històriques i de fets i personatges rellevants de la història d’Espanya. El Bloc 6. “Matèria i energia”, inclou continguts relatius als fenòmens físics, les substàncies i els canvis químics que posaran els ciments d’aprenentatges posteriors. El Bloc 7. “Objectes, màquines i tecnologies”, inclou com a novetat els continguts que es refereixen a l’alfabetització en les tecnologies de la informació i la comunicació, així com altres relacionats amb la construcció d’aparells amb una finalitat prèviament establerta, a partir del coneixement de les propietats elementals dels seus components. La manera de treballar aquest bloc procurarà també desenvolupar la participació igualitària de nins i nines en la utilització d’objectes, màquines i tecnologia.

En definitiva, el currículum de l’àrea pretén desenvolupar en els alumnes d’aquesta etapa capacitats intel·lectuals, dotar-los de coneixements, habilitats i actituds perquè puguin comprendre millor la societat i el món d’avui i per que hi puguin accedir amb maduresa i responsabilitat. A més, l’àrea contribueix de manera essencial a la socialització dels infants, a l’aprenentatge d’hàbits democràtics i al desenvolupament de la convivència. Aquest últim objectiu impregna el conjunt de les àrees, encara que aquesta, juntament amb l’educació per a la ciutadania i els drets humans, hi contribueix de manera essencial.

Orientacions metodològiques

El currículum de l'àrea de coneixement del medi natural, social i cultural respon a un nou plantejament basat en la formulació d'objectius lligats amb els generals de l'educació primària i amb el desenvolupament de les competències bàsiques. Els continguts són instruments que hem de fer servir per arribar a aconseguir els objectius. En aquest context, hem de tenir en compte la necessitat d'adaptar-los i seqüenciar-los en les programacions.

Flexible, contextualitzat

El currículum que es presenta s'ha de concebre com un document flexible, per tal que es pugui contextualitzar segons les diferents realitats i segons l'entorn i les característiques de l'alumnat (procedència, zona on viu: pobles, ciutats de les Illes Balears, etc.). Aquests aspectes, juntament amb les altres singularitats de l'alumnat, el tipus de centre, l'entorn, etc. s'han de tenir en compte per a la seqüenciació dels continguts.

La diversitat

Els diferents ritmes d'aprenentatge i la diversitat personal, social i cultural dels alumnes, així com la necessitat de presentar els continguts de manera significativa i funcional, interessant i variada, ens obliguen a emprar diferents estratègies d'aprenentatge, amb agrupaments diversos i recursos materials variats, que permetin atendre els diferents punts de partida i ritmes d'aprenentatge. Combinar el treball en grup amb l'individual, aprendre fora de l'aula, realitzar treballs d'investigació, flexibilitzar els grups classe, entre d'altres, són estratègies que possibiliten aquesta adaptació dels continguts a les necessitats de l'alumnat.

És fonamental el treball en equip per donar coherència i sentit al procés educatiu. El repartiment de tasques permet l'assumpció de responsabilitats i la col·laboració entre l'alumnat, accions que enriqueixen el procés d'aprenentatge. S'ha de potenciar, a més, l'adopció d'actituds participatives, l'expressió de les opinions pròpies, el desenvolupament d'un esperit crític, etc., per tal que es formin com a persones autònomes.

L'entorn

L'àrea de coneixement del medi natural, social i cultural és especialment sensible a la utilització de diferents metodologies. En totes s'ha d'aprofitar la interacció amb l'entorn natural i social. La millor manera de conèixer l'entorn és sortir a veure'l: l'exploració, observació, anàlisi, comparació, descobriment, discussió, manipulació, reflexió, etc. són estratègies d'interacció que possibiliten el coneixement del nostre medi, del món en què vivim i de sí mateix com a part d'aquest entorn, per tal que compregui que allò que ens envolta condiciona les maneres de viure, i que el comportament propi també afecta l'entorn. L'alumnat ha de prendre consciència sobre el fet que és un ésser viu que interactua dins un ecosistema determinat i que té un bagatge cultural, i que aquest ecosistema i aquest bagatge també són sensibles a les seves actuacions.

Les sortides culturals, les excursions, les visites a les ciutats i als pobles, l'apropament a l'activitat econòmica, l'observació del que ens envolta, són recursos que els ajudaran a construir el seus aprenentatges.

S'han d'utilitzar estratègies que condueixin l'alumnat a plantejar-se interrogants, de manera que no es limiti a descriure fets i esdeveniments per, més endavant, poder establir relacions i valoracions amb àmbits més allunyats de la seva realitat i per superar el pensament lineal i mecànic, reconeixent la causalitat dels fenòmens (relacionats, per exemple, amb la matèria i l'energia, amb objectes, màquines, noves tecnologies, etc.). La caracterització del medi com a àmbit canviant és una meta que s'ha de plantejar per a l'alumnat d'aquesta etapa. El coneixement de l'entorn, dels seus elements i característiques, ha de partir de l'orientació, la localització i l'obtenció d'informació que ajudi a comprendre fenòmens a través de l'observació, la manipulació, el registre de dades, la realització d'esquemes senzills i la utilització de representacions gràfiques, com pot ser el dibuix o la fotografia, com a referències clau. En general, cal partir del coneixement de l'entorn per arribar als trets d'altres indrets; anar del més simple al més complex, d'allò personal a allò col·lectiu, del més proper al més llunyà.

El cos i la salut

L'estudi del propi cos i la importància d'adquirir hàbits saludables ha de tenir en compte les idees, actituds i creences personals per construir a partir d'aquestes nous coneixements. L'ús responsable dels recursos naturals, la preservació del medi ambient, el consum racional i responsable dels productes i el foment d'una cultura de protecció de la salut s'han d'iniciar a partir de l'estudi de casos propers a l'alumnat, i s'han de complementar amb instruments de recollida i registre de dades (entrevistes, qüestionaris, etc.). Són importants la reflexió i debat final, així com la presentació de conclusions de manera individual o col·lectiva.

L'organització social

El coneixement de l'organització social passa per la reflexió col·lectiva, la investigació, l'exemplificació dels comportaments i la presa de decisions que afavoreixin la comprensió dels fenòmens socials i històrics i l'adquisició de valors relacionats amb la convivència: el respecte, la tolerància, la cooperació i el compromís. El centre escolar ofereix múltiples situacions i moments que permeten incidir en aquests valors: l'aula, els patis, sortides, festes, etc.

Els canvis en el temps

L'estudi comparatiu d'alguns trets culturals i organitzatius permet l'aproximació a diferents realitats i la valoració de la riquesa de la diversitat. Pel que fa als canvis en el temps, es poden utilitzar fotografies personals, recursos audiovisuals, consulta de diaris i revistes antigues, visites a construccions actuals i d'altres temps, etc., tot emmarcat en una metodologia participativa, de diàleg i de comunicació.

Els continguts

Encara que el pes conceptual d'aquesta àrea sigui important, la metodologia que es faci servir no pot limitar-s'hi; ha de preveure els procediments necessaris per adquirir-los i les actituds que se'n deriven. Els procediments relacionats amb els aprenentatges propis d'aquesta àrea es vinculen a l'observació, a la recerca, a l'experimentació, recollida i organització de la informació, a l'extracció i

comunicació de conclusions i a la reflexió sobre el procés d'aprenentatge, establint relacions entre els elements i raonant el per què de les interaccions, com a base del mètode científic. Les actituds es vertebren entorn de la identitat personal, la socialització i la convivència, la salut i el medi ambient.

L'avaluació

L'avaluació s'ha de dirigir a millorar l'aprenentatge de l'alumnat i a la valoració de la pròpia pràctica docent. Els mestres han d'adaptar les seves programacions a les necessitats reals de l'alumnat en relació amb els objectius establerts i amb els continguts.

L'avaluació inicial permet detectar i conèixer les idees prèvies dels alumnes i les representacions sobre el que esperen aprendre en l'àrea. L'avaluació durant el procés d'aprenentatge incideix en la regulació de les formes d'organització i de planificació del pensament i l'acció. Aquesta avaluació ha de tenir en compte els progressos en l'assoliment de les competències bàsiques i la consecució dels objectius fixats.

Cal planificar també una avaluació final, global, d'acord amb els criteris d'avaluació, en la qual s'haurà de comprovar el desenvolupament de les competències a partir de la proposta de situacions o problemes en relació als quals s'hagin d'aplicar els coneixements apresos per donar-hi resposta. És convenient que els alumnes coneguin els criteris d'avaluació que se seguiran en aquesta àrea i que participin del propi procés d'avaluació, que aprenguin a autoavaluar-se i autoregular-se.

Contribució de l'àrea al desenvolupament de les competències bàsiques

El caràcter global de l'àrea de coneixement del medi natural, social i cultural fa que contribueixi, en major o menor mesura, al desenvolupament de la majoria de les competències bàsiques.

Respecte a la *competència social i ciutadana*, l'àrea hi contribueix directament en tots els aspectes que la configuren i molt especialment en dos àmbits de realització

personal: d'una banda, en l'àmbit de les relacions més pròximes (família, amics, companys, etc.), el que suposa el reconeixement d'emocions i sentiments en relació amb els altres. Un objectiu de l'àrea és el desenvolupament d'actituds de diàleg, de resolució de conflictes, de l'assertivitat que comporta l'ús d'habilitats, de maneres, de reconeixement i ús de les convencions socials per facilitar la bona comunicació i el benestar del grup. Per altra part, incideix també en l'àmbit de l'obertura cap a relacions més allunyades (barri, municipi, comunitat, estat, Unió Europea, etc.). En aquest sentit, el currículum pretén, a més dels aspectes conceptuals, aprofundir en el desenvolupament de destreses, habilitats i, sobretot, actituds. El coneixement del medi natural, social i cultural, juntament amb l'àrea d'educació per a la ciutadania i els drets humans, pretén assentar els fonaments que permetin establir les bases d'una ciutadania mundial, solidària, participativa, demòcrata i intercultural.

A més, l'àrea contribueix a la comprensió de la realitat social en la que es viu, ja que proporciona un coneixement del seu funcionament, dels trets que la caracteritzen i de la diversitat que hi ha en ella, a la vegada que inicia en la comprensió dels canvis que s'han produït en el temps. D'aquesta manera s'adquireixen pautes per apropar-se a les arrels històriques de les societats actuals.

L'àrea contribueix molt directament també a la *competència en el coneixement i la interacció amb el món físic*, ja que molts dels aprenentatges que integra estan totalment centrats en la interacció de l'ésser humà amb el món que l'envolta. La competència es construeix a través de l'apropiació de conceptes que permeten interpretar el món físic, així com l'apropament a determinats trets del mètode amb què es construeix el coneixement científic: saber, definir problemes, considerar solucions possibles, elaborar estratègies, dissenyar petites investigacions, analitzar resultats i comunicar-los.

Pel que fa a la competència en el *tractament de la informació i competència digital*, en primer lloc, la informació apareix com element imprescindible d'una bona part dels aprenentatges de la àrea: s'utilitzen procediments que requereixen codis, formats i llenguatges diversos per comprendre'ls (lectura de mapes, interpretació de gràfics, observació de fenòmens, utilització de fonts històriques, etc.), exigeix

procediments diferenciats de recerca, selecció, organització i interpretació d'informació que són objecte prioritari d'aprenentatge en aquesta àrea. Per una altra part, s'inclouen explícitament en l'àrea els continguts que condueixen a l'alfabetització digital (utilització bàsica de l'ordinador, i recerca guiada a Internet), coneixement que, amb la seva aplicació en aquesta i en la resta de les àrees, contribuirà al desenvolupament de la competència digital.

El pes de la informació en aquesta àrea singularitza les relacions existents entre el *tractament de la informació i competència digital* i la *competència en comunicació lingüística*. A més de la contribució de l'àrea a l'augment significatiu de la riquesa del vocabulari específic, en la mesura en què en els intercanvis comunicatius es valori la claredat en l'exposició, el rigor en l'ús dels termes, l'estructuració del discurs, la capacitat de síntesi, etc., es desenvoluparà aquesta competència. En aquesta àrea es dóna necessàriament un apropament a textos informatius, explicatius i argumentatius que requeriran atenció específica per tal que contribueixin a aquesta competència.

L'àrea haurà d'orientar-se a afavorir el desenvolupament de tècniques per aprendre, per treballar en equip, per organitzar, memoritzar i recuperar la informació, com ara resums, esquemes, o mapes mentals, que afavoreixen el desenvolupament de la *competència per aprendre a aprendre*. Per una altra part, la reflexió sobre allò que s'ha après, com s'ha après i l'esforç per contar-ho, oralment i per escrit, contribuirà al desenvolupament d'aquesta competència.

El coneixement de les manifestacions culturals, la valoració de la seva diversitat i el reconeixement de les que formen part del patrimoni cultural, suposa la contribució de l'àrea a la *competència cultural i artística*.

Aquesta àrea inclou continguts directament relacionats amb el desenvolupament de l'*autonomia i iniciativa personal*, ja que ensenya a prendre decisions des del coneixement de si mateix, tant en l'àmbit escolar com en la planificació de manera autònoma i creativa d'activitats de lleure.

La utilització de tècniques i eines matemàtiques en contextos significatius d'ús, com escales, taules, representacions gràfiques, percentatges, etc., propicia, finalment, el desenvolupament de la *competència matemàtica*.

Objectius

L'ensenyament del coneixement del medi natural, social i cultural en aquesta etapa té com a objectiu desenvolupar en els alumnes les capacitats següents:

1. Identificar els principals elements de l'entorn natural, social i cultural de la nostra comunitat, analitzar-ne l'organització, les característiques i interaccions i progressar en el domini d'àmbits espacials cada vegada més complexos (Estat espanyol, Unió Europea o d'altres).
2. Comportar-se d'acord amb els hàbits de salut i cura personal que es deriven del coneixement del cos humà, amb una actitud d'acceptació crítica i de respecte per les diferències individuals (edat, sexe, característiques físiques i personalitat).
3. Participar activament en activitats de grup, desenvolupant habilitats socials que condueixin a l'adopció d'un comportament responsable, constructiu, solidari i dialogant, respectant els principis bàsics del funcionament democràtic.
4. Prendre consciència de la pertinença a grups socials i culturals amb característiques pròpies, valorant l'enriquiment que suposen les diverses cultures que integren el món sobre la base d'uns valors compartits i la necessitat de respecte pels drets humans.
5. Analitzar algunes manifestacions de la intervenció humana en el medi, valorant-les críticament i adoptant un comportament en la vida quotidiana de defensa i recuperació de l'equilibri ecològic (hàbits d'estalvi energètic i reducció del consum, de reciclatge i de reutilització), així com de conservació del patrimoni natural i cultural de la nostra comunitat.
6. Reconèixer en el medi natural, social i cultural canvis i transformacions relacionats amb el pas del temps i indagar i analitzar algunes relacions de simultaneïtat i successió, de cronologia i de durada, per aplicar aquests coneixements a la comprensió d'altres moments històrics rellevants de les Illes Balears i de l'Estat espanyol.

7. Interpretar, expressar i representar fets, conceptes i processos del medi natural, social i cultural mitjançant codis numèrics, gràfics, cartogràfics i d'altres.
8. Identificar, plantejar-se i resoldre interrogants i qüestions relacionades amb elements significatius de l'entorn, utilitzant estratègies de recerca i tractament de la informació, formulació i comprovació de conjectures, exploració de solucions alternatives i reflexió sobre el propi procés d'aprenentatge, utilitzant també les competències comunicatives pròpies de l'àrea (descripció, explicació, justificació, interpretació i argumentació).
9. Planificar i realitzar projectes, dispositius i aparells senzills amb la finalitat de conèixer les característiques i funcions d'alguns aparells, utilitzant el coneixement de les propietats elementals d'alguns materials, substàncies i objectes i valorant la contribució de la ciència i de la tècnica a la millora de les condicions de vida de les persones.
10. Utilitzar la lectura i les tecnologies de la informació i la comunicació per obtenir informació i com instrument per aprendre i compartir coneixements, valorant-ne la contribució a la millora de les condicions de vida de les persones.
10. Participar en l'elaboració, realització i avaluació de treballs d'investigació relacionats amb aspectes rellevants de l'entorn natural, social i cultural, amb la conservació del medi i del patrimoni i amb les accions solidàries.

Primer cicle

Continguts

Bloc 1. L'entorn i la seva conservació

- Orientació d'elements del medi físic en relació amb el sol. Nocions bàsiques d'orientació espacial.
- Percepció i descripció d'alguns elements i fenòmens naturals: les estrelles, el sol, la Terra i la Lluna, la successió del dia i la nit, la successió estacional.
- Observació d'alguns fenòmens atmosfèrics i primeres formes de representació.
- L'aigua: identificació de les característiques i composició i valoració de la seva importància per als éssers vius. Ús responsable de l'aigua en la vida quotidiana.

- L'aire: identificació de característiques i composició i valoració de la seva importància per als éssers vius.
- La terra: reconeixement d'algunes característiques bàsiques i de la seva importància per als éssers vius.
- L'entorn natural pròxim: observació, exploració, recollida d'informació i realització de petits treballs sobre els ecosistemes aquàtics o terrestres presents a l'entorn, sobre les seves característiques i formes de vida.
- Observació i percepció d'alguns elements naturals de l'entorn i fruit de la intervenció humana i comunicació de les observacions utilitzant formes de representació bàsiques.
- Valoració de la conservació del medi ambient i dels riscos de la contaminació de l'aigua, la terra i l'aire.
- El temps atmosfèric. Observació i representació bàsica d'alguns fenòmens atmosfèrics.

Bloc 2. La diversitat dels éssers vius

- Observació de múltiples formes de vida i identificació de les diferències entre éssers vius i objectes inerts.
- Observació directa i indirecta d'animals i plantes i descoberta dels principals animals i plantes de l'entorn.
- Identificació de les característiques i formes de vida de diferents tipus d'animals.
- Diferenciació de les parts constituents i principals funcions de les plantes.
- Associació de característiques físiques i pautes de comportament de plantes i animals amb l'entorn en què viuen (camuflatge, canvi de color, gruix del pelatge, etc.). L'adaptació al medi.
- Identificació de les relacions d'interdependència entre els éssers humans, les plantes i els animals.
- Identificació de les necessitats dels animals i plantes de l'entorn, desenvolupant hàbits de cura i respecte.
- Comunicació oral de les experiències realitzades, amb ajuda d'imatges i de textos escrits breus.

Bloc 3. La salut i el desenvolupament personal

- Identificació de les principals parts i característiques del cos humà. Acceptació del propi cos, del dels altres i de les seves diferències, possibilitats i limitacions.
- Identificació de la respiració com a funció vital i realització d'exercicis per respirar correctament.
- Reconeixement de la importància de la nutrició en relació al creixement i la prevenció de malalties.
- Adquisició d'hàbits d'alimentació saludables (dieta equilibrada), identificant aliments diaris necessaris i la seva funció per a l'organisme.
- Valoració de la higiene personal, el descans, la bona utilització del temps lliure i l'atenció al propi cos, i adopció d'hàbits d'higiene i neteja personal.
- Adopció d'hàbits de prevenció de malalties i accidents domèstics.
- Identificació i expressió d'emocions i sentiments propis i respecte davant els dels altres.

Bloc 4. Persones, cultures i organització social

- La família. Reconeixement de les relacions entre els seus membres. Valoració de la importància del repartiment equilibrat de les tasques de la vida domèstica i adquisició de responsabilitats relacionades amb elles.
- Identificació de les principals tasques i responsabilitats dels membres de la comunitat educativa, valorant la importància de la participació de tots en tots els àmbits: familiar, escolar, al barri o a la localitat.
- Consciència dels drets i deures de les persones en el grup. Utilització de les normes bàsiques de l'intercanvi comunicatiu al grup, elaboració de normes de manera consensuada i respecte pels acords adoptats.
- Simulació de situacions i conflictes de convivència. Resolució cooperativa de casos.
- Representació i participació en manifestacions culturals presents en l'entorn: tradicions, festes, jocs, cançons, danses, etc., valorant la cultura com a riquesa.
- Reconeixement de diferents activitats laborals i professionals comunes a les Illes Balears i a altres llocs i de la importància d'aquestes, evitant estereotips sexistes.

- Formes d'organització social a l'entorn pròxim: l'escola i el municipi. Reconeixement bàsic de les responsabilitats i tasques de les institucions locals.
- Observació, descripció i classificació dels mitjans de transport. Explicació raonada de la responsabilitat en el compliment de les normes bàsiques com a vianants i usuaris i valoració dels avantatges de la mobilitat en la vida quotidiana.
- Recollida de dades i d'informació senzilla sobre l'entorn social pròxim a partir de l'observació directa, qüestionaris, lectura d'imatges, etc.
- Ús bàsic de les tecnologies de la informació i la comunicació, de recursos audiovisuals i de textos senzills per a la recerca d'informació, valorant els continguts obtinguts.

Bloc 5. Canvis en el temps

- Utilització de les nocions bàsiques de temps (abans-després, passat-present-futur, durada), de les seves unitats de mesura (dia, setmana, mes i any) i del calendari per assenyalar fets de la vida quotidiana.
- Iniciació a la reconstrucció de la memòria del passat pròxim a partir de les fonts familiars: fonts orals, imatges, objectes i materials.
- Alguns esdeveniments rellevants del passat i del present i la relació d'aquests amb aspectes històrics propers a la seva experiència.

Bloc 6. Matèria i energia

- Observació, descripció i diferenciació dels materials i de les propietats d'aquests relacionant-les amb els seus usos i classificant-los segons criteris elementals: estat d'agregació, textura, color, forma, plasticitat, etc.
- Observació dels efectes de l'aplicació d'una força. Forces en la mateixa direcció. Forces de contacte i a distància.
- La percepció del so. Experimentació i comprovació de la transmissió del so en diferents medis i reconeixement dels efectes del soroll i de la contaminació acústica.
- Desenvolupament d'actituds conscients, individuals i col·lectives, davant problemes del medi ambient: reducció, reutilització i reciclatge d'objectes i

materials i aplicació de mesures d'estalvi energètic i de protecció del medi ambient.

Bloc 7. Objectes, màquines i tecnologies

- Identificació de màquines i aparells habituals de l'entorn, de les seves funcions i de les parts que els formen, reconeixent l'energia que utilitzen.
- Observació i anàlisi del funcionament d'objectes i màquines d'ús en l'àmbit domèstic i escolar, identificant els elements que poden generar risc.
- Desenvolupament d'estratègies per al muntatge i desmuntatge d'objectes simples.
- Ús adequat i curós de materials, substàncies i eines, adoptant mesures de seguretat personal.
- Adopció de comportaments associats a la seguretat personal i a l'estalvi energètic.
- Identificació dels components bàsics d'un ordinador, iniciant-se en l'ús d'aquests i tenint cura dels mitjans informàtics.

Criteris d'avaluació

1. Posar exemples d'elements i recursos fonamentals del medi físic (sol, aigua, aire), i la seva relació amb la vida de les persones prenent consciència tant de la necessitat del seu ús responsable com de l'adopció de mesures de protecció del medi.

Aquest criteri pretén avaluar la capacitat d'observar, de descriure i d'explicar alguns elements del medi físic i dels recursos vitals per als éssers vius (aire, aigua, sòl). S'apreciarà també la capacitat per valorar la importància de l'adopció de mesures de respecte i de protecció del medi per part de totes les persones i dels organismes locals.

2. Reconèixer i classificar amb criteris elementals els animals i plantes més rellevants de les Illes Balears, així com altres espècies conegudes per la informació obtinguda a través de diversos mitjans.

Aquest criteri pretén avaluar la capacitat per establir criteris elementals de classificació (mida, color, manera de desplaçar-se, nutrició) i per identificar animals i plantes per la pertinença a algun dels grups establerts. La utilització de diverses fonts, sobretot les obtingudes a partir de mitjans tecnològics, haurà de ser molt dirigida pel docent però requerirà que l'alumnat sigui capaç d'integrar la informació per a la seva classificació, independentment de la font utilitzada. Es valorarà també l'interès per l'observació i l'estudi dels éssers vius.

3. Reconèixer les principals parts del cos humà i relacionar-les amb la seva funció. Posar exemples associats a la higiene, l'alimentació equilibrada, l'exercici físic i el descans com a maneres de mantenir la salut, el benestar i el bon funcionament del cos.

Amb aquest criteri es pretén comprovar que coneixen les parts del cos humà i les seves funcions i que valoren la relació que existeix entre la salut, el benestar i la pràctica de determinats hàbits: alimentació variada i equilibrada (identificant aliments, com fruites, verdures o cereals), la higiene personal, l'exercici físic regular i sense excessos o el descans diari de vuit a nou hores.

4. Reconèixer, identificar i posar exemples senzills sobre les diverses professions i responsabilitats que exerceixen les persones de l'entorn.

Mitjançant aquest criteri es vol avaluar el grau de coneixement sobre els treballs de les persones de l'entorn, inclosos els àmbits familiar i escolar. També s'observarà si valora positivament la importància de les diverses professions, la seva contribució social i la responsabilitat que es requereix en totes, evitant estereotips sexistes.

5. Reconèixer diferents manifestacions culturals presents a l'àmbit escolar, local i autonòmic (Illes Balears), valorant-ne la diversitat i riquesa.

Aquest criteri pretén avaluar el coneixement de les principals manifestacions culturals de la pròpia localitat i de l'àmbit autonòmic (Illes Balears), així com la percepció del valor cultural que suposa la diversitat, l'interès i el respecte per la presència d'altres llengües i d'altres realitats culturals presents en el medi escolar.

6. Identificar els mitjans de transport més comuns a les Illes Balears, tant els interiors com els de relació amb l'exterior, i conèixer les normes bàsiques com a vianants i com a usuaris dels mitjans de locomoció.

Aquest criteri permetrà avaluar el grau de coneixement sobre els mitjans de transport que s'utilitzen en l'entorn, així com la valoració que fan de la seva utilitat, en particular del transport col·lectiu. També s'avaluarà si coneixen i respecten les normes bàsiques com a vianants i com a usuaris (semàfors, mirar abans de creuar el carrer, o posar-se el cinturó de seguretat).

7. Ordenar temporalment alguns fets rellevants de la vida familiar i/o de l'entorn pròxim.

Amb aquest criteri es pretén mesurar la capacitat per descriure aspectes característics de la vida familiar o de l'entorn, utilitzant mètodes senzills d'observació i nocions i unitats de mesura temporals bàsiques. Es valorarà també l'interès per investigar esdeveniments o fets relacionats amb la història personal.

8. Identificar diferències en les propietats físiques observables, elementals, dels materials (massa, color, duresa, estat o capacitat de dissolució en aigua), relacionant-ne algunes amb els seus usos, i reconèixer els efectes visibles de les forces sobre els objectes.

Aquest criteri avalua si són capaços d'identificar propietats físiques observables com l'olor, sabor, textura, pes/massa, color, duresa, estat o capacitat de dissolució en aigua, així com d'explicar amb exemples concrets i familiars la relació entre les característiques d'alguns materials i els usos als quals es destinen, valorant també els residus que es generen, les conseqüències que es deriven i les maneres d'evitar-los.

També s'avaluarà si capten intuïtivament la noció de forces en relació amb el moviment. Hauran de posar exemples sobre què passa quan s'apliquen forces en la mateixa direcció i quan es tracta de forces en contacte o a distància.

9. Muntar i desmuntar objectes i aparells simples i descriure'n el funcionament i la manera d'utilitzar-los amb precaució.

Aquest criteri avalua si s'han desenvolupat habilitats manuals per muntar i desmuntar màquines i objectes simples (balança, bicicleta, tisores, etc.), explicar com funcionen, per a què serveix cada part i quines mesures de seguretat s'han de prendre per no córrer riscos tant en l'ús com en el muntatge i desmuntatge.

10. Realitzar preguntes adequades per obtenir informació sobre una observació, utilitzar correctament alguns instruments i fer enregistraments clars.

Aquest criteri avalua la competència per fer una observació plantejant-se, prèviament i durant aquesta, interrogants que li permetin obtenir informació rellevant. Es valorarà també l'ús d'alguns instruments, com la lupa, i la realització de textos escrits bàsics a partir de models.

Segon cicle

Continguts

Bloc 1. L'entorn i la seva conservació

- Aplicació de tècniques d'orientació a l'espai proper. Els punts cardinals i la brúixola.
- Ús i elaboració de croquis, plànols i mapes senzills del barri o de la localitat.
- Identificació dels moviments de la Terra i de les fases de la lluna. Establiment de relacions entre els moviments de rotació i translació de la Terra i les estacions de l'any, el dia i la nit.
- Identificació de variables meteorològiques: temperatura, humitat, vent i precipitacions, utilitzant aparells meteorològics senzills per mesurar-les, confeccionar registres de dades i representacions gràfiques i analitzar les dades obtingudes relacionades amb temperatures i precipitacions.
- Observació de fenòmens atmosfèrics i la dinàmica d'aquests.
- Valoració i participació en actuacions per evitar la contaminació.
- Comprensió i explicació del cicle de l'aigua, valoració dels seus usos i de la necessitat d'estalviar-ne, amb exemples de bones pràctiques.
- Identificació i classificació elemental de minerals i roques.

- Descoberta del paisatge: identificació i localització de formes de relleu i d'accidents geogràfics, localitzant els més importants de les Illes Balears i del conjunt de l'Estat espanyol.
- Establiment de relacions entre els elements dels ecosistemes, valorant els factors de deteriorament i altres que contribueixen a la seva regeneració.
- Observació i descripció de diferents tipus de paisatge: elements naturals i humans, la interacció de l'home en el paisatge.
- Respecte i millora del medi ambient, valorant la necessitat de defensar-lo.
- Plantejament d'interrogants sobre els procediments de conservació dels espais naturals i d'espècies, amb especial atenció als de la nostra comunitat autònoma.
- Conscienciació i adopció d'hàbits per contribuir a evitar el procés de canvi climàtic.

Bloc 2. La diversitat dels éssers vius

- Classificació dels animals a partir del reconeixement i de la identificació de les seves característiques bàsiques (aus, mamífers, rèptils, peixos, amfibis) i diferenciació entre animals vertebrats i invertebrats.
- Observació i reconeixement de plantes, identificant-ne les característiques principals i classificant-les segons les diferències i similituds: herbes, arbusts i arbres.
- Identificació de les funcions de nutrició, de relació i de reproducció d'animals i plantes, classificant-les en relació amb les funcions vitals.
- Observació directa i indirecta d'éssers vius, utilitzant instruments apropiats i mitjans audiovisuals i tecnològics.
- L'agricultura: reconeixement de les característiques principals i d'alguns cultius propis de les Illes Balears.
- La ramaderia: reconeixement de les característiques principals i d'algunes espècies de cria pròpies de les Illes Balears.
- Interès per l'observació i l'estudi de tots els éssers vius, partint dels més propers.
- Adopció d'hàbits de respecte i cura envers els éssers vius, mostrant iniciativa i interès.

Bloc 3. La salut i el desenvolupament personal

- El cos humà: coneixement de la morfologia externa del cos i dels seus canvis en les diferents etapes de la vida.
- Identificació dels sentits, dels seus òrgans, funcions i del paper que desenvolupen en la relació amb altres éssers humans i amb el món, adoptant els hàbits d'higiene que requereixen.
- Adopció d'hàbits saludables d'alimentació, d'higiene, exercici físic, descans, utilització del temps lliure, etc., detectant i prevenint riscos per a la salut.
- Els aliments: valoració de la necessitat de dur a terme una alimentació correcta i identificació i classificació dels aliments segons la funció que compleixen en una dieta equilibrada.
- Actitud crítica davant les pràctiques socials que perjudiquen el desenvolupament i obstaculitzen el comportament responsable per la salut.
- Identificació i descripció d'emocions i sentiments, i respecte pels dels altres.
- Planificació i participació de manera autònoma, creativa i responsable en activitats d'oci, individuals o col·lectives.

Bloc 4. Persones, cultures i organització social

- Descripció d'estructures familiars en la societat actual i adquisició de responsabilitats en la família.
- Reconeixement de l'organització de la comunitat educativa, participant i intervenint de manera activa en les activitats del centre.
- Reconeixement de les diferents relacions existents entre els membres d'una comunitat (amistat, veïns, etc.).
- Valoració de la cooperació i del diàleg com a manera d'evitar i de resoldre conflictes, així com de la necessitat d'existència i de compliment de normes de convivència.
- Reconeixement i descripció d'alguns trets demogràfics i econòmics d'entorns rurals i urbans de la nostra comunitat.
- Identificació i participació en manifestacions culturals populars i tradicionals de l'entorn, reconeixent-ne l'evolució en el temps i valorant-les com elements de cohesió social.

- Valoració de la diversitat cultural com una font d'enriquiment personal i social.
- Reconeixement de béns i serveis per satisfer les necessitats humanes i descripció de l'origen, transformació i comercialització d'algun producte o servei bàsic.
- Valoració de la responsabilitat en l'acompliment de les normes com a vianants i en l'ús dels transports públics i d'altres serveis.
- Reconeixement de les administracions com a garants dels serveis públics, valorant la importància de la contribució ciutadana al funcionament de les institucions.
- Identificació dels elements bàsics de l'estructura econòmica i de l'organització social, política i administrativa de les Illes Balears.
- Reconeixement de les característiques més importants de l'organització territorial de les Illes Balears i de l'Estat espanyol.
- Anàlisi de missatges publicitaris i desenvolupament d'actituds de consum responsable.
- Ús de les tecnologies de la informació i la comunicació i de fonts documentals i audiovisuals per a la recerca d'informació, valorant els continguts obtinguts.

Bloc 5. Canvis en el temps

- Introducció a la cronologia històrica: utilització d'unitats de mesura temporal (dècada, segle) i maneig bàsic de les nocions de successió, ordenació i simultaneïtat.
- Ús de tècniques senzilles de registre i representació del passat familiar i proper.
- Reconeixement d'aspectes de la vida quotidiana d'algunes societats d'èpoques històriques assenyalades i de les seves aportacions al progrés de la humanitat com a primera aproximació a aquestes societats.
- Observació de l'evolució al llarg del temps d'algun aspecte de la vida quotidiana (organització social, habitatge, festes, forma de treball, mitjans de comunicació, mitjans de transport, etc.), relacionant-lo amb alguns fets històrics rellevants.
- Reconeixement i valoració del significat d'alguns testimonis del passat en l'entorn (tradicions, edificis, objectes, etc.).

- Utilització de documents escrits i visuals per obtenir informació històrica i elaborar diferents treballs.
- Identificació del paper d'homes i dones en la història.

Bloc 6. Matèria i energia

- Comparació, classificació i ordenació de diferents objectes i materials a partir de propietats físiques observables (pes/massa, estat, volum, textura, olor, atracció magnètica), relacionant-les amb les seves possibilitats d'ús.
- Identificació de forces conegudes que fan que els objectes es moguin o es deformin. Aplicació de forces d'atracció o de repulsió.
- Identificació de fonts i d'usos de l'energia, de la seva relació amb els canvis i observació de la intervenció de l'energia en els canvis de la vida quotidiana.
- Valoració de la necessitat de fer un ús responsable de les fonts d'energia al planeta i aplicació de mesures d'estalvi energètic.
- Valoració de l'impacte de la utilització de materials en la producció de residus, en la contaminació del medi i en l'ambient en general.
- Identificació de mesclures en alguns aliments, productes o objectes de la vida quotidiana.
- Observació i anàlisi del comportament dels cossos davant la llum (reflexió, refracció, descomposició de la llum blanca, etc.).
- Desenvolupament d'actituds, individuals i col·lectives, davant determinats problemes mediambientals.
- Planificació i realització d'experiències senzilles per estudiar les propietats de materials d'ús comú i el seu comportament davant els canvis energètics, fent prediccions explicatives sobre els resultats.
- Respects per les normes d'ús, seguretat i conservació dels instruments i dels materials de treball.

Bloc 7. Objectes, màquines i noves tecnologies

- Identificació i descripció d'oficis en funció dels materials, eines i màquines que utilitzen.
- Identificació de les fonts d'energia amb què funcionen les màquines.
- Planificació i realització d'algun objecte o màquina de construcció senzilla.

- Coneixement d'alguns operadors mecànics (eix, roda, politja, plànol inclinat, engranatge, fre, etc.) i de la funció que realitzen independentment de la màquina en la qual es troben.
- Reconeixement de la importància de l'ús d'aplicacions tecnològiques respectuoses amb el medi ambient.
- Valoració de la contribució dels grans invents i avenços científics per millorar les condicions de vida.
- Apreciació de la importància de les habilitats manuals implicades en el maneig d'eines, aparells i màquines, superant estereotips sexistes.
- Elaboració de textos instructius i explicatius per a la comunicació, oral i escrita, del desenvolupament d'un projecte.
- Utilització bàsica de programes informàtics de tractament de textos: títol, format, arxiu i recuperació d'un text, canvis, substitució i impressió.
- Interès en la presentació acurada dels treballs en paper o en suport digital.
- Recerca guiada d'informació a Internet: seguiment d'una seqüència donada per localitzar informació.

Criteris d'avaluació

1. Reconèixer i explicar, recollint dades i utilitzant aparells de mesura, les relacions entre alguns factors del medi físic (relleu, sòl, clima, vegetació, etc.) i les formes de vida i actuacions de les persones, valorant l'adopció d'actituds de respecte per l'equilibri ecològic de l'entorn.

Amb aquest criteri es pretén conèixer si els alumnes són capaços d'apreciar relacions com les que es donen entre tipus d'habitatge, cultius, paisatge, vestimenta, etc. amb el clima, el relleu, la presència de determinades espècies animals i vegetals, etc., com a aproximació al concepte d'hàbitat. Així mateix es valorarà si reconeixen la importància de la sostenibilitat de l'equilibri ecològic i la necessitat d'adoptar actituds respectuoses amb el medi i de conservar els seus recursos, especialment pel que fa a l'ús de l'aigua.

2. Identificar i classificar, segons criteris científics, animals, plantes i roques.

Amb aquest criteri d'avaluació es vol saber si segueixen criteris bàsics de caire científic per classificar éssers vius o inerts, com són el seu règim alimentari, la seva forma de reproduir-

se, la seva morfologia en els éssers vius, o la seva duresa, exfoliació o brillantor en roques i minerals. El criteri suposa que puguin activar els coneixements necessaris per reconèixer de quina espècie es tracta, encara que amb l'ajuda de claus o de pautes senzilles.

3. Identificar i explicar les conseqüències per a la salut i per al desenvolupament personal de determinats hàbits d'alimentació, d'higiene, d'exercici físic i de descans.

Aquest criteri pretén avaluar la capacitat per discernir activitats que perjudiquen i que afavoreixen la salut i el desenvolupament equilibrat de la seva personalitat, com la ingesta de llepolies, l'excés de pes de la seva motxilla, els desplaçaments caminant, l'ús limitat de la televisió, consoles de jocs o jocs d'ordinador, etc. Així mateix es valorarà si van definint un estil de vida propi adequat a la seva edat i constitució, en el qual també es tingui en compte la capacitat per resoldre conflictes, la autonomia, el coneixement de si mateix, o la capacitat de decisió en l'adopció de conductes saludables en el temps d'esbarjo.

4. Identificar, a partir d'exemples de la vida diària, alguns dels usos principals que les persones fan dels recursos naturals, assenyalant avantatges i inconvenients, i analitzar el procés seguit per algun bé o servei, des de l'origen fins al consumidor.

Amb aquest criteri es vol avaluar el coneixement dels elements fonamentals del medi físic i la seva relació amb la vida de les persones, així com l'equilibri existent entre els diferents elements del medi físic i les conseqüències derivades de l'ús inadequat del medi i dels recursos d'aquest. De la mateixa manera, s'avaluarà el grau de coneixement d'alguns processos de producció d'aliments, de les tècniques i procediments per conservar-los i de la seva comercialització.

Es valorarà també si sap posar exemples de la rellevància que té per a l'economia mundial la introducció de les tecnologies per al desenvolupament de la societat del benestar.

5. Assenyalar algunes funcions de les administracions i d'organitzacions diverses i la seva contribució al funcionament de la societat, valorant la importància de la participació personal en les responsabilitats col·lectives.

Es vol avaluar amb aquest criteri si coneixen el funcionament general dels òrgans d'algunes organitzacions properes i el paper de les administracions com a garants del serveis públics més importants per millorar la vida dels ciutadans. Així mateix es valoraran els comportaments de participació i l'assumpció de responsabilitats per afavorir la convivència a l'aula i la participació al centre.

6. Utilitzar les nocions espacials i la referència als punts cardinals per situar-se en l'entorn, per localitzar i descriure la situació dels objectes en espais delimitats, i utilitzar plànols i mapes amb escala gràfica per orientar-se i desplaçar-se.

Amb aquest criteri d'avaluació es pretén comprovar si han interioritzat les nocions espacials, si saben localitzar la situació dels punts cardinals i si poden situar-se i desplaçar-se per l'espai fent-ne referència i utilitzant plànols i mapes amb escala gràfica.

7. Explicar, amb exemples concrets, l'evolució d'algun aspecte de la vida quotidiana relacionat amb fets històrics rellevants, identificant les nocions de durada, successió i simultaneïtat.

Amb aquest criteri es vol comprovar el grau d'adquisició de les nocions bàsiques de temps històric: present/passat/futur, anterior/posterior, durada i simultaneïtat (abans de, després de, al mateix temps que, mentre, etc.). L'alumnat haurà de situar correctament, seguint els esmentats criteris de successió, durada i simultaneïtat, fets històrics rellevants relacionats amb les formes de subsistència i d'organització social i altres relatius a l'evolució d'aspectes de la vida quotidiana, com els diferents tipus i formes de realitzar el treball, diferents tipus d'habitatge, de mitjans de comunicació i de transport, així com societats del passat.

8. Identificar fonts d'energia comunes i procediments i màquines per obtenir-les, posar exemples d'usos pràctics de l'energia i valorar la importància de fer un ús responsable de les fonts d'energia del planeta.

Amb aquest criteri es pretén avaluar si són capaços d'identificar les fonts d'energia més habituals (vent, sol, combustibles, etc.) i si relacionen l'energia amb els usos habituals a la vida quotidiana (la batedora, l'eixugador, la calefacció, l'aire condicionat, etc.), si reconeixen la calor com a transferència d'energia en processos físics observables, si

descriuen transformacions simples d'energia (la combustió en un motor per moure un cotxe, l'energia elèctrica perquè funcioni una bombeta, etc.). Així mateix hauran de posar exemples de comportaments individuals i col·lectius per utilitzar les fonts d'energia de manera responsable.

9. Analitzar les parts principals d'objectes i màquines indicant les funcions de cadascuna, i planificar i realitzar un procés senzill de construcció d'un objecte, mostrant actituds de cooperació en el treball en equip i tenint cura de la seguretat.

Aquest criteri avalua si coneixen i saben explicar les parts d'una màquina senzilla (politges, palanques, rodes i eixos, engranatges, etc.) i quina és la seva funció. Així mateix es valorarà si saben aplicar aquests coneixements a la construcció d'un objecte o aparell, per exemple un cotxe que rodi, aplicant correctament les operacions matemàtiques bàsiques en el càlcul previ, i les tecnològiques: unir, tallar, decorar, etc.; establint relacions entre els efectes i les causes. Es bàsic valorar el treball cooperatiu i la desimboltura manual, tenint cura de la pròpia seguretat i de la dels seus companys, la cura de les eines i l'ús ajustat dels materials.

10. Obtenir informació rellevant sobre fets o fenòmens prèviament delimitats, fer prediccions sobre successos naturals i socials, integrant dades d'observació directa i indirecta a partir de la consulta de fonts bàsiques i comunicar els resultats.

Aquest criteri pretén avaluar la capacitat per establir conjectures, tant pel que fa a successos que es produeixen de manera natural, com els que es produeixen quan es provoquen mitjançant un experiment o una experiència, valorant-se més la coherència dels raonaments que l'encert. Així mateix s'ha de valorar si són capaços de reconèixer quan, en casos assenyalats i fàcilment verificables, una idea és falsa. Es prestarà atenció especial a la comunicació oral i escrita de resultats, que s'han d'acompanyar d'imatges, de taules, de gràfics, d'esquemes, resums, etc.

Tercer cicle

Continguts

Bloc 1. L'entorn i la seva conservació

- Percepció i representació a escala d'espais coneguts. Planificació d'itineraris utilitzant i interpretant diferents representacions sobre un mateix espai (plànols, croquis, fotografies aèries i altres mitjans tecnològics).
- L'Univers. Identificació d'algunes característiques del sol i dels planetes. El sistema solar i la Terra com a part d'aquest.
- Combinació d'elements climatològics i diferenciació entre temps i clima.
- Lectura i interpretació del temps atmosfèric en diferents representacions.
- Reconeixement de les característiques del clima del lloc on es viu, dels principals climes i de la seva influència en el paisatge i en l'activitat humana.
- Identificació i classificació de roques i minerals.
- Reconeixement de les formes de distribució de l'aigua en la natura, de les causes que provoquen la seva contaminació i malbaratament i de les actuacions que es poden dur a terme per aprofitar-la.
- Diferenciació de rius, torrents, etc. i dels principals cursos d'aigua de la comunitat i rius d'Espanya.
- Identificació i localització en diferents representacions cartogràfiques d'elements rellevants de geografia física i política del món.
- Els éssers humans i el medi ambient: identificació dels éssers humans com a components del medi ambient amb capacitat d'actuar sobre la natura, reconeixent-ne algunes intervencions i les seves conseqüències.
- Identificació i localització d'unitats de relleu d'Espanya i del món.
- Identificació d'espais naturals protegits de l'Estat espanyol, amb especial atenció als de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears.
- Valoració de la diversitat i riquesa dels paisatges de la comunitat, del territori espanyol i interès per conèixer paisatges d'altres indrets.

Bloc 2. La diversitat dels éssers vius

- Observació i reconeixement de l'estructura i fisiologia de les plantes, del procés de fotosíntesi i la seva importància per a la vida al planeta.
- Ús de claus i guies d'identificació d'animals i plantes, des dels animals de l'entorn fins als d'entorns llunyans.

- Observació i registre d'algun procés associat a la vida dels éssers vius, comunicant els resultats oralment i per escrit.
- Reconeixement de les relacions entre els éssers vius (cadena alimentària, comunitats i ecosistemes).
- Reconeixement de l'estructura bàsica de la cèl·lula, utilitzant la lupa binocular i altres mitjans tecnològics.
- Aproximació a altres formes de vida: bacteris, virus, algues i fongs.
- Recerca d'informació sobre els éssers vius i les seves condicions de vida, utilitzant fonts documentals, mitjans audiovisuals i les tecnologies de la informació i comunicació.
- Sensibilitat per la precisió i el rigor en l'observació i l'estudi d'animals i plantes i en l'elaboració de treballs per comunicar els resultats, desenvolupant hàbits de respecte i cura cap als éssers vius.
- Respecte per les normes d'ús, de seguretat i de manteniment dels instruments d'observació i dels materials de treball.

Bloc 3. La salut i el desenvolupament personal

- Identificació del funcionament i de les característiques anatòmiques i fisiològiques del cos humà: òrgans, aparells i sistemes.
- Descripció de les funcions vitals del cos humà:
 - La funció de nutrició (aparells respiratori, digestiu, circulatori i excretor)
 - La funció de reproducció (aparell reproductor)
 - La funció de relació (òrgans dels sentits, sistema nerviós)
- Coneixement d'actuacions bàsiques de primers ajuts per saber ajudar-se i ajudar els altres.
- Desenvolupament d'estils de vida saludables i hàbits d'higiene i de prevenció de malalties, reflexionant sobre l'atenció i el manteniment dels diferents òrgans i aparells.
- Actitud crítica davant els factors i pràctiques socials que afavoreixen o dificulten un desenvolupament saludable i un comportament responsable, reconeixent els riscos del consum de tabac i d'alcohol.
- La identitat personal. Coneixement de les característiques personals pròpies i desenvolupament de l'autoestima.

- Desenvolupament de la iniciativa i adquisició de criteris personals en la presa de decisions, grupals i individuals, valorant les conseqüències i adquirint autonomia en la planificació i en l'execució d'accions i de tasques.

Bloc 4. Persones, cultures i organització social

- Comprensió del funcionament de la societat a partir de l'anàlisi de situacions concretes en organitzacions properes, aproximant-se al coneixement de les institucions democràtiques.
- Identificació de les característiques principals de la població a la nostra Comunitat Autònoma, a l'Estat espanyol i a la Unió Europea, reconeixent els moviments naturals i migratoris i la importància demogràfica, cultural i econòmica de les migracions al món actual.
- Reconeixement i valoració de la diversitat cultural i lingüística de l'Estat espanyol.
- Rebuig d'estereotips i de qualsevol tipus de discriminació, i desenvolupament de l'empatia envers els altres.
- Identificació de les característiques de la producció de béns i serveis per satisfer les necessitats humanes, amb exemplificacions de la pròpia comunitat.
- Reconeixement de la importància del sector de serveis en la nostra societat.
- Reconeixement de les desigualtats en el consum i dels drets dels consumidors i dels usuaris.
- Valoració del paper de les comunicacions i dels mitjans de transport en les activitats personals, econòmiques i socials.
- Aproximació al coneixement de les institucions de govern (municipals, autonòmiques i de l'Estat) i de les seves responsabilitats per a la resolució de problemes socials, mediambientals, econòmics, etc.
- Identificació dels trets principals de l'organització territorial i política de les Illes Balears, de l'Estat espanyol i de la Unió Europea.
- Recollida d'informació de fonts diverses per analitzar situacions i problemes.
- Reconeixement de la influència de la publicitat sobre el consum i actitud crítica envers ella.

Bloc 5. El canvi en el temps

- Ús de les convencions de datació i de periodització (a. de C., d. de C., edat), i de les representacions gràfiques per situar fets i etapes de l'evolució històrica.
- Ús de tècniques per localitzar en el temps i en l'espai fets del passat, per percebre la durada, la simultaneïtat i la relació entre esdeveniments.
- Identificació de factors explicatius de les accions humanes, dels esdeveniments històrics i dels canvis socials.
- Reconeixement de les característiques d'algunes societats de diferents èpoques històriques: prehistòrica, clàssica, medieval, dels descobriments, del desenvolupament industrial i del món en el segle XX, a través de l'estudi de les maneres de viure.
- Identificació d'alguns esdeveniments i personatges rellevants de la història d'Espanya i de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears.
- Coneixement, valoració i respecte per manifestacions rellevants del patrimoni històric i cultural.
- Utilització de diferents fonts històriques, geogràfiques, artístiques, etc. per elaborar informes i altres treballs de contingut històric.
- Valoració del paper dels homes i les dones com a subjectes de la història.

Bloc 6. Matèria i energia

- Estudi i classificació d'alguns materials per les seves propietats (duresa, solubilitat, estat d'agregació, conductivitat tèrmica).
- Utilització de diferents procediments per a la mesura de la massa i del volum d'un cos.
- Realització d'experiències senzilles per arribar a l'explicació de fenòmens físics observables, en termes de diferències de densitat, i per comprovar la flotabilitat dels cossos en un medi líquid.
- Predicció de canvis en el moviment, en la forma o en l'estat dels cossos per efecte de les forces o de les aportacions d'energia.
- Reconeixement de diferents formes d'energia i de transformacions simples d'energia.
- Identificació de fonts d'energies renovables i no renovables i del seu paper en el desenvolupament energètic sostenible i equitatiu, adquirint responsabilitat individual en el seu consum i en l'estalvi energètic.

- Realització d'experiències senzilles per separar components d'una mescla mitjançant destil·lació, filtració, evaporació o dissolució.
- Reconeixement d'algunes reaccions químiques: la combustió, l'oxidació i la fermentació.
- Percepció i observació sistemàtica dels efectes de la calor (augment de temperatura i dilatació) i dels canvis d'estat i la reversibilitat d'aquests.
- Planificació i realització d'experiències diverses per estudiar les propietats de materials d'ús comú i el seu comportament davant la llum, el so, la calor, la humitat i l'electricitat, comunicant el procés i el resultat oralment i per escrit.
- Respecte per les normes d'ús, seguretat i conservació dels instruments i dels materials de treball.

Bloc 7. Objectes, màquines i noves tecnologies

- Establiment de relacions entre les propietats dels materials i el seu ús en aplicacions concretes.
- Identificació de tipus de màquines i dels principals operadors que les formen, reconeixent les aplicacions dels objectes, de les màquines i de la utilitat d'aquestes per facilitar les activitats humanes.
- Construcció d'estructures senzilles que compleixin una funció o condició per resoldre un problema a partir de peces modulades: pont, tobogan, escala, etc.
- Disseny de circuits elèctrics senzills per observar els efectes de l'electricitat i per diferenciar entre materials conductors i aïllants.
- Identificació de la relació entre electricitat i magnetisme.
- Valoració de la importància d'adoptar comportaments que minimitzen el consum elèctric.
- Elaboració d'informes com a tècnica de registre d'un pla de treball, comunicant les conclusions de manera oral i escrita.
- Valoració de la influència del desenvolupament tecnològic en diferents àmbits de la vida, així com de la rellevància d'alguns grans invents en la millora de les condicions de vida i en el treball.
- Utilització de recursos senzills proporcionats per les tecnologies de la informació per comunicar-se i per col·laborar.
- Recerca guiada d'informació a la xarxa.

- Ús progressivament autònom de programes de tractament de textos (ajustament de pàgina, inserció d'il·lustracions o notes, etc.).
- Presa de consciència de la necessitat de controlar el temps d'entreteniment amb les tecnologies de la informació i la comunicació i del seu poder d'addicció, fent-ne un ús responsable.

Criteris d'avaluació

1. Concretar exemples en els quals el comportament humà influeixi de manera positiva o negativa sobre el medi ambient; descriure alguns efectes de contaminació sobre les persones, animals, plantes i els seus entorns, assenyalant alternatives per prevenir-la o reduir-la, així com exemples de malbaratament de recursos com l'aigua, mostrant actituds de conservació.

Aquest criteri pretén avaluar si al final de l'etapa s'han adquirit coneixements relacionats amb les ciències mediambientals, per la qual cosa han de mostrar un coneixement pràctic de la utilització humana dels recursos naturals de la Terra i poder identificar alguns recursos físics utilitzats en la vida quotidiana, així com la necessitat de conservar aquests recursos, especialment l'aigua. Han de poder explicar, oralment i per escrit, com els canvis en el medi ambient, tant els produïts per processos naturals com per l'activitat humana, poden afectar els components vius i els inerts i canviar l'equilibri. Així mateix es valorarà si coneixen els efectes d'alguns tipus habituals de contaminació i com les persones els podem prevenir o reduir. S'apreciarà si són conscients que l'activitat humana pot afectar al medi ambient positiva o negativament, donant-ne exemples, amb especial atenció a l'ús de l'aigua.

2. Caracteritzar els principals paisatges espanyols establint comparacions entre ells; analitzar alguns agents físics i humans que els conformen i posar exemples de l'impacte de les activitats humanes en el territori i de la importància de conservar-lo.

Aquest criteri pretén mesurar el coneixement sobre els principals paisatges característics dels diferents territoris espanyols, la capacitat per establir comparacions (semblances i diferències) entre paisatges, de distingir els seus elements fonamentals, de conèixer els principals tipus d'assentament humà en les regions espanyoles i de comprendre la

importància de la intervenció humana en la modificació o en la conservació dels paisatges naturals.

3. Identificar i localitzar els principals òrgans implicats en la realització de les funcions vitals del cos humà, establint algunes relacions fonamentals entre ells i determinats hàbits de salut (alimentació, higiene, exercici físic i descans).

Amb aquest criteri es vol valorar si posseeixen una visió completa del funcionament del cos humà pel que fa a cèl·lules, teixits, òrgans, aparells, sistemes: la seva localització, forma, estructura, funcions, cura, etc. De la mateixa manera es valorarà si relacionen determinades pràctiques de vida amb el funcionament adequat del cos. Així doncs, no es tracta només d'avaluar si adopten estils de vida saludables, sinó si coneixen les repercussions per a la salut del seu mode de vida, tant a l'escola com fora d'ella.

4. Analitzar alguns canvis que les comunicacions, els mitjans de transport i la introducció de noves activitats econòmiques relacionades amb la producció de béns i serveis han suposat per a la vida humana i per a l'entorn, valorant la necessitat de superar les desigualtats provocades per les diferències en l'accés a béns i serveis.

El criteri pretén avaluar la capacitat de l'alumnat per analitzar els canvis de tot tipus que les comunicacions i els transports han provocat en les activitats personals, econòmiques i socials. Hauran de reconèixer els canvis que sobre l'entorn i la vida de les persones han introduït les noves activitats econòmiques, les diferències que encara persisteixen en les formes de vida entre un medi rural i un medi urbà i entre uns països i altres, i la necessitat de superar les desigualtats que l'accés a béns i serveis provoquen.

5. Conèixer els principals òrgans de govern i les funcions del municipi, de la Comunitat autònoma de les Illes Balears, de l'Estat espanyol i de la Unió Europea, valorant l'interès de la gestió dels serveis públics per a la ciutadania i la importància de la participació democràtica.

Aquest criteri permet avaluar els coneixements que tenen sobre els òrgans de govern de les diferents instàncies administratives públiques, així com si comprenen la importància de la

qualitat de la gestió dels serveis públics per a la vida de les persones, posant-ne exemples concrets.

6. Realitzar, interpretar i utilitzar plànols i mapes (representacions gràfiques de l'espai) tenint en compte els signes convencionals i l'escala gràfica.

Aquest criteri avalua la competència per realitzar i per interpretar representacions gràfiques de l'espai. S'haurà d'avaluar la capacitat per obtenir informació proporcionada per la representació espacial (fotografia aèria, plànol, mapa, etc.) a partir de la interpretació de detalls; i la capacitat per donar una explicació global de la finalitat i possibilitats d'ús de les representacions de l'espai amb les quals es treballa. Es tindrà en compte la capacitat per explicar als altres, oralment i per escrit, les observacions i interpretacions del treball amb plànols i mapes.

7. Identificar trets significatius de les maneres de viure de la societat espanyola en algunes èpoques passades: prehistòria, clàssica, medieval, dels descobriments, del desenvolupament industrial i segle XX, i situar els fets rellevants utilitzant línies de temps.

Amb aquest criteri d'avaluació es pretén comprovar si l'alumnat reconeix determinades restes, usos, costums, activitats i eines, com a indicadors de formes de vida característiques d'èpoques històriques concretes. Es tendran en compte les relacions existents entre alguns fets i l'aparició d'aquests en el temps, és a dir, l'ús que es fa dels conceptes temporals de simultaneïtat i successió, situant-los abans o després d'una època històrica concreta. Aquesta avaluació haurà de realitzar-se sobre els períodes històrics esmentats tenint en compte que la delimitació de les etapes històriques de la humanitat és el resultat d'una convenció historiogràfica i que, si bé algunes poden començar a ser conceptualitzades a partir d'edats primerenques, els criteris que en delimiten altres, necessàriament les més pròximes en el temps, resulten de difícil accés per a l'alumnat de primària.

Atès que no es pretén la mera associació, no és adient centrar l'avaluació en l'adscripció de determinats trets a una etapa històrica concreta sinó en l'explicació senzilla d'alguns aspectes de l'evolució d'aquesta i, en tot cas, en el raonament que pot dur a l'adscripció.

8. Planificar i realitzar investigacions senzilles per estudiar el comportament dels cossos davant la llum, l'electricitat, el magnetisme, la calor o el so i saber comunicar-ne els resultats.

Aquest criteri avalua l'aptitud per realitzar experiències senzilles i petites investigacions sobre diversos fenòmens físics i químics de la matèria: plantejament de problemes, enunciació d'hipòtesi, selecció del material necessari, muntatge, realització, extracció de conclusions, comunicació de resultats, mostrant competència en cadascuna i en la vertebració de les parts, així com en el coneixement de les lleis bàsiques que regeixen aquests fenòmens.

9. Planificar la construcció d'objectes i aparells amb una finalitat prèvia, utilitzant fonts energètiques, operadors i materials apropiats, i realitzar-la amb l'habilitat manual necessària, combinant el treball individual i en equip.

Aquest criteri pretén avaluar la capacitat per planificar i per realitzar projectes de construcció d'algun objecte o aparell. S'avaluarà el coneixement sobre les diferents fonts energètiques, així com la capacitat per seleccionar-ne una per la seva idoneïtat per al funcionament d'un aparell. Es valorarà també el coneixement dels diferents operadors (roda, fre, interruptor, biela, engranatge, molla, politja, etc.) així com si mostra una actitud cooperativa i igualitària en el treball en equip, tenint cura de la pròpia seguretat i de la dels altres.

10. Presentar informes, utilitzant suport paper i digital, sobre problemes o situacions senzilles, recollint informació de fonts diverses (directes, llibres, Internet), amb un pla de treball i expressant conclusions.

A partir d'aquest criteri es pretén avaluar la capacitat de l'alumnat per recollir, seleccionar i organitzar informació concreta i rellevant, analitzar-la, treure conclusions, comunicar la seva experiència, reflexionar sobre el procés seguit i comunicar-lo oralment i per escrit. Serà també objecte d'avaluació la consulta i la utilització de documents escrits, d'imatges, gràfics i taules estadístiques. S'atendrà especialment a la presentació ordenada, clara i neta, en suport paper i digital.